

Interview met Ahmet Ümit

**'Een goede politieroman
is ook goede literatuur'**

7 oktober 2005

RASA
wereldculturencentrum

Inhoud

Programma	2
De Turkse detectiveschrijver Ahmet Ümit	3
Bibliografie / Yapıtları	4
Ahmet Ümit hakkında bilgiler	5
Hoofdstuk 1 en eerste tablet uit de roman <i>Patasana</i>	6
<i>Patasana</i>: Birinci bölüm ve Birinci tablet	17

Programma

Een gesprek met Ahmet Ümit, misdaadauteur, o.l.v. Sadık Yemni. Na 22.30 mogelijkheid tot signeren.

Datum: Vrijdag 7 oktober 2005
Tijd: 20.00 - 22.30 uur
Zaal open: 19.50
Toegang: 5 euro
Lokatie: Rasa, Pauwstraat 13, Utrecht
Voertaal: Turks / Nederlands
Vertaling: Hanneke van der Heijden

Meer informatie over Ahmet Ümit op www.umut.nl/umit.html

Colofon

Dit programmaboekje is een uitgave van Umut Literatuur. Met dank aan: Gemeente Utrecht, Kunst & Zaken, Hanneke van der Heijden, Ahmet Ümit en Aafke van Hoof.

Druk: Kopijwinkel
Tekstredactie: Aafke van Hoof
Vertaling: Hanneke van der Heijden
Opmaak: Karel Giltay

Stichting Umut Literatuur
Oudegracht 36, 3511 AP Utrecht
030 - 2145593 • umut@umut.nl
www.umut.nl

'Een goede politieroman is ook goede literatuur'

Ahmet Ümit (1960) geldt als een van de vooraanstaande misdaadauteurs uit Turkije. Met zijn levendige schrijfstijl weet hij een groot lezerspubliek in Turkije aan te spreken. In zijn romans spelen in een Turkse setting universele onderwerpen een rol, als jaloezie, liefde, woede, overspel en verraad. Met de publicatie van Ümit's boeken

floreert de misdaadroman in Turkije. Dit genre was in de Turkse literatuur namelijk lang een onontgonnen terrein.

In zijn misdaadromans verhaalt Ahmet Ümit frequent over de onderwereld in Turkije. Zo stelde hij met zijn succesvolle boek *Kukla* ('Marionetten', 2002) de corruptie van onder meer de politie en politici aan de kaak. Daarbij is het waargebeurde verhaal van een ongeluk in 1996 bij het plaatsje Susurluk als uitgangspunt genomen. In een daar verongelukte auto zaten samen een hoge politiefunctiearis, een parlementariër en een door interpol gezochte maffioso.

Ümit heeft, naast detectives, ook enkele scripts voor televisieseries geschreven. Hoofdcommissaris Nevzat en zijn assistent Ali uit het boek *Şeytan Ayrıntıda Gizlidir* (2002 zijn de inspiratiebronnen geweest voor de politieroman *Karanlıkta Koşanlar* ('Zij rennen in het duister'). De auteurs Uğur Yücel en Haluk Bilginer vertolkten deze karakters.

Ümit zegt over zijn boeken: 'Ik schrijf misdaadromans waarbij ook psychologische kwesties aan de orde komen, daarbij is schuld een belangrijk issue.' Dit thema staat centraal in zijn bestseller *Patasana* (2000). In het boek komen 'gewone' moorden voor, maar spelen tevens historische massamoorden een belangrijke rol. Ümit vraagt zich af of de mensheid wat leert uit de geschiedenis?

Het boek *Patasana* speelt zich af in Gaziantep, een plaats in het Zuidoosten van Turkije. *Patasana* vertelt het verhaal van Esra en haar zeskoppige internationale team van archeologen. Ze vinden

tijdens opgravingen kleitabletten afkomstig van Patasana, een schrijver uit de laat-Hettitische periode. Het boek bestaat afwisselend uit een hoofdstuk over de belevenissen van het archeologenteam en een hoofdstuk over de belevenissen van de schrijver Patasana. En uiteraard komen er, zoals in elke misdaadroman, enkele mysterieuze moorden in voor.

Ümit: 'Misdaadromans zijn heel lang in de wereld niet serieus genomen. Ook in Turkije niet. Een feit is: een goede politieroman is ook goede literatuur.'

Sadık Yemni is auteur van thrillers. Zijn laatste boek Yatır is zijn zesde detective. Yemni woont sinds 1975 in Nederland. Hij heeft in 1987 zijn eerste boek De ijzeren snavel gepubliceerd.

Hanneke van der Heijden is literair vertaler. Zij vertaalde onder meer samen met Margreet Dorleijn Sneeuw en Ik heet Karmozijn van Orhan Pamuk.

Boeken/ Yapıtları

- 2004 Aşk Köpekliktir (Liefde is domheid)
- 2003 Beyoğlu Rapsodisi (Beyoglu rapsodie)
- 2002 Kukla (De marionet)
- 2002 Şeytan Ayrıntıda Gizlidir (De duivel verschuilt zich achter details)
- 2000 Patasana (Patasana)
- 1999 Agatha'nın Anahtarı (Agatha's sleutel)
- 1998 Kar Kokusu (De geur van sneeuw)
- 1996 Sis ve Gece (De nacht en de mist)
- 1995 Masal Masal İçinde (Sprookje in Sprookje)
- 1994 Bir Ses Böler Geceyi (Een schreeuw doorbreekt de nacht)
- 1992 Çıplak Ayaklıydı Gece (Blootvoets was de nacht)
- 1989 Sokağın Zulası (De geheime plek van de straat)

Ahmet Ümit hakkında bilgiler

Patasana isimli romaniyla Mezopotamya'daki kanlı geleneği edebiyata aktaran yazar Ahmet Ümit, Türkiye'de en çok okunan polisiye romanı yazarları arasındadır. Patasana'da iki hikaye iç içe geçmiş. Bir yanda günümüzde yaşayan arkeolog Esra ve ekibindekilerin kazı sırasında yaşadıkları olaylar, öte yanda 2.700 yıl önce yaşamış, Hitit sarayının başyazmanı Patasana'nın yazdığı tabletler. Patasana'nın ağzından Asur ve Geç Hitit döneminde yaşananları öğrenirken, Esra'yla birlikte de günümüzde yaşananları görüyoruz.

Ahmet Ümit: 'Beni Patasana'yı yazmaya iten, esinleyen şey de insana ilişkin bir gerçeklik oldu. Bu gerçekliği kısaca; farklı olanı, yabancı olanı yok etme, hem de kan dökerek yok etme geleneği diye adlandırabiliriz. Beş bin yıl önce de böyleydi, günümüzde de böyle. Ben bu gerçekliği anlatmak istedim.'

1960 yılında Gaziantep' de doğan Ahmet Ümit, İstanbul'da yaşamaktadır. Marmara Üniversitesi Kamu Yönetimi (İstanbul) bölümünü bitiren yazarın yayımladığı ilk kitabı 'Sokağın Zulası' isimli şiir kitabıdır. Ardından yayımladığı 'Çıplak Ayaklıydı Gece' isimli öykü kitabıyla 'Ferit Oğuz Bayır Düşün ve Sanat Ödülü'nü aldı. 'Şeytan Ayrıntıda Gizlidir' kitabı televizyon dizisi oldu. Aynı zamanda 'Çakalların İzinde (ATV)' ve 'Karanlıkta Koşanlar (TRT)' isimli televizyon dizilerinin senaryolarını yazdı. Şu an 'Patasana' ve 'Kukla' romanlarında içinde bulunduğu beş kitabının beyaz perdeye aktarılması için çalışmalar sürüyor. Yazarın 'Sis ve Gece' isimli romanı Yunanca ve Almanca'ya çevrilmiştir.

Holandaca da olmak üzere toplam 7 kitabı yayımlanan Sadık Yemni, son kitabı olan Yatır'ı 2005 yılında yayımladı. Yemni, Hollanda'da yaşamaktadır.

Hanneke van der Heijden, edebiyat eserleri çevirmeni olarak çalışmaktadır. Margreet Dorleijn ile birlikte Orhan Pamuk'un 'Kar' ve 'Benim Adım Kırmızı' isimli romanlarını Hollandaca'ya çevirdi.

Utrecht Belediyesi Kültür Bölümü'ne katkılarından dolayı teşekkür ederiz.

Hoofdstuk 1

Eerst zag ze het licht. Omgeven door de duisternis, die plotseling over de vlakke was neergedaald, fonkelde het als een glimworm. Leunend tegen de stenen muur van de antieke stad keek ze naar het kevertje, het enige wat ze kon onderscheiden. Ze was moe, ze was alleen, maar vreemd genoeg vroeg ze zich niet af waar de anderen waren. Een lichte bries voerde de zware geur van oleanders aan. Ze sloot haar ogen om beter te voelen hoe hij over haar gezicht streek. Op hetzelfde moment ging de wind liggen. Ze hoorde rumoer in de verte en deed nieuwsgierig haar ogen open. Ze zag dat er steeds meer glimwormpjes bij kwamen; twee, vijf, acht... Hoe groter hun aantal, hoe dichter de duisternis werd. En hoe dichter de duisternis, hoe meer het rumoer naderde. Ze kwam recht overeind staan en spitste haar oren. Nee, ze had zich niet vergist, het geluid kwam van de glimwormen. Turend naar de steeds groter wordende wolk van licht die op haar afkwam en luisterend naar het rumoer dat in golven aanzwol, wachtte ze geduldig af. Ze kon de geluiden nu beter onderscheiden. Al kon ze niet opmaken wat er werd gezegd, het klonk haar als een bekende melodie in de oren. Een heel oud, heel bekend refrein. *'Allahu ekber, Allahu ekber.'*

Plotseling waren de glimwormen verdwenen. In de duisternis doemden mensen met fakkels op. In het schijnsel van de vlammen zag ze mannen hun gebalde vuisten ten hemel heffen, groene vlaggen die wapperden in het donker. Ze voelde hoe haar hele lichaam verkrampte van angst. In paniek deinsde ze achteruit. De ingestorte wallen van de antieke stad versperden haar de weg. Traag maar resoluut kwam de menigte dichterbij. *'Allahu ekber, Allahu ekber...'*

De hele bevolking van het stadje stond tegenover haar. Als één man staarde de menigte haar aan. In het licht dat opflakkerde in de schaduwen kregen de gezichten van deze vertrouwde mensen de aanblik van een vreemd masker, het bracht haar van de wijs. Haar hart ging als een razende tekeer en leek wel uit haar borstkas te barsten. *'Allahu ekber, Allahu ekber...'*

Ik moet weg zien te komen, dacht ze, maar dat kon ze niet; ze bleef tegen de eeuwenoude muur geplakt staan, starend naar de menigte die naderbij kwam. De mensenmassa kwam stap voor stap op haar af, en zonder enige woede, zonder maar het geringste teken van ongeremdheid riep men in koor: *'Allahu ekber, Allahu ekber...'*

Nu ben ik reddeloos verloren, dacht ze ontzet. Ieder moment kon er een steen of een vuistslag op haar hoofd neerkomen. Ze probeerde haar hoofd met haar handen te beschermen en wachtte angstig op de eerste klap die ze zou krijgen. Maar in plaats van een klap was het een geluid dat haar trof. Een geluid uit de verte, zo hard dat het de religieuze

kreet overstemde. Ze keek op en tuurde in het donker achter de menigte om het geluid te kunnen plaatsen. De woorden werden herhaald, twee woorden die ze zo goed kende. Ze hoorde ze, wist dat ze die kende, maar kon er geen betekenis aan hechten. Als betoverd bleef ze naar de stem luisteren. Gelukkig gaf de roeper niet snel op. Hij bleef de woorden stug herhalen. Uiteindelijk slaagde ze erin te begrijpen wat er werd gezegd.

‘Mevrouw Esra, mevrouw Esra...!’

Toen de betekenis van de woorden tot haar doordrong, trok de duisternis uit de kamer weg. Het licht dat door het raam naar binnen viel, gaf de spullen in het kleine vertrek, een kamertje in de lagere school waar tot twee maanden terug de dorpskinderen door de gangen hadden gerend, hun eigen vormen weer terug. Ze schoot overeind in bed. Er werd wild op de deur gebonsd, de stem herhaalde steeds weer haar naam.

‘Mevrouw Esra, mevrouw Esra...!’

Ze had geen idee wat haar overkwam en stapte haastig het bed uit. Zonder nadenken liep ze naar de deur. Midden in de kamer bleef ze staan. Ze probeerde tot rust te komen. Toen pas drong het tot haar door dat ze alleen een T-shirt aan had.

‘Een ogenblik, ik kom eraan,’ riep ze in de richting van de deur. In haar stem klonk nog steeds de angst door van haar droom. Ze liep naar de stoel bij het hoofdeinde, waarop ze haar linnen broek had neergelegd. De persoon voor de deur had haar waarschijnlijk gehoord, het roepen was opgehouden. Terwijl ze haar broek aantrok, meende ze de stem te herkennen, maar ze was nog zo slaperig dat de naam haar niet te binnen schoot. Ze deed de deur open, maar pas toen ze de schuchtere, donkere oogopslag zag, wist ze dat het legerkapitein Eşref was wiens stem ze gehoord had.

De kapitein stond pal voor de deur. Zodra Esra hem zag, verscheen er als vanzelf een glimlach rond haar lippen. Zolang ze zich kon herinneren moest ze niets van uniformen hebben, maar bij Eşref leek deze grove groene stof zijn functie te verliezen en te veranderen in een gewoon kledingstuk. Ze moest denken aan de tijd dat ze in Istanbul op de middelbare school had gezeten. Toen had ze neergekeken op meisjes die met jongens van de militaire school gingen. Onbenullen vond ze hen, die zich lieten imponeren door een uniform. Ze geneerde zich niet dat ze nu was afgezakt tot het niveau van die meiden, en zelfs haar overtuiging dat zulke relaties een negatieve invloed hadden op de productiviteit van een opgraving, verhinderde haar niet om zich voor deze lange, streng uitzierende, schuchtere kapitein te blijven interesseren.

Esra overwon haar verbazing en vroeg zich bezorgd af hoe ze eruitzag. Daar stond ze nu voor hem, terwijl ze niet eens een blik in de

spiegel had geworpen of haar haren had gefatsoeneerd. 's Ochtends zag haar gezicht er gewoonlijk wat opgezet uit en had ze bloeddorlopen ogen. Maar vanochtend deed ze zichzelf onrecht met die gedachte. Door de verwarde haarlokken die over haar voorhoofd vielen had haar gezicht iets onschuldigs, en een slaperig floers gaf haar grote lichtbruine ogen een aangename glans.

Esra had een schoonheid die zich niet al bij de eerste aanblik openbaart maar zich pas gaandeweg prijsgeeft; hoewel ze begin dertig was had ze een jeugdig gezicht dat nog niet van zins was rimpels te vertonen, donkerblonde wenkbrauwen met daaronder grote honingkleurige ogen, een kleine neus en een smalle kin, daar tussenin een enigszins scheef staande mond met lippen, niet dik en niet dun, die net zo bedreven waren in kussen als in praten. Wanneer ze iets zei, bleek nog duidelijker dat haar mond wat scheef naar rechts stond, maar dat gaf haar ernstige gezicht een meisjesachtige uitdrukking en maakte het sympathieker. Esra was zich daarvan niet bewust. Ze vond zichzelf niet erg knap.

Kapitein Eşref begroette haar in de deuropening met een bedeesd lachje.

'Neemt u me niet kwalijk dat ik u uit bed heb gebeld,' bracht hij met moeite uit. 'Ik heb geprobeerd u op uw mobiel te bereiken, maar die stond uit.'

'Die zet ik 's nachts altijd uit,' zei ze. 'Het geeft niets, ik sta toch altijd rond deze tijd op.' Nog voor ze haar zin had afgemaakt, merkte ze hoe gespannen het gezicht van kapitein Eşref stond. 'Wat is er met u aan de hand, wat is er gebeurd?'

De toch al onrustige ogen van Eşref schoten na deze vraag heftig heen en weer. Hij probeerde de vrouw aan te kijken. Uiteindelijk kwam het slechte nieuws eruit.

'Hadji Settar is dood.'

Esra wankelde alsof ze een klap had gekregen. Ze zag hadji Settar voor zich, met zijn witte baard, zijn vriendelijk lachende gezicht, zijn onafscheidelijke mutsje met de pompoen, waardoor hij er in haar ogen uitzag als een Aramese geestelijke van duizenden jaren geleden.

'Dood?' Ze had maar al te goed gehoord wat de kapitein had gezegd, maar ze wilde het zeker weten.

'Ja, vanochtend is hij gestorven.' De kapitein voelde zich niet opgeluchter nu het hoge woord eruit was. In zijn stem klonk niet alleen een onheilstijding door, hij had ook een sinistere ondertoon waaruit op viel te maken dat zich een lugubere voorspelling aan het voltrekken was. 'Hij is van de minaret gevallen. Zoals iedere vrijdag had hij ook vanochtend de minaret beklommen om op te roepen voor het gebed.'

Van de minaret gevallen? Een ongeluk dus! Esra voelde haar bezorgdheid wegebben. 'Op zijn leeftijd had hij de minaret ook niet meer op moeten gaan,' mompelde ze.

Alsof de kapitein haar gedachtegang kon raden, schudde hij bedroefd zijn hoofd.

'Wij denken niet dat het hier om een ongeluk gaat. Hij is van de minaret geduwd.'

'Weet u dat zeker?' vroeg ze. Er klonk een onmiskenbare verontrusting in haar stem.

'De muur om de torentrans is zo hoog, hij kan onmogelijk een flauwte hebben gekregen en toen naar beneden zijn gevallen. Iemand heeft hadji Settar van de minaret geduwd...'

'Maar dat is slechts een veronderstelling,' sputterde ze nog tegen.

'Was het maar waar,' zei de kapitein verontschuldigend. 'De gelovigen die naar het ochtendgebed kwamen, hebben een in het zwart geklede pope de moskee uit zien vluchten...'

Hadji Settar die van de minaret was geduwd, een in het zwart geklede pope... Het begon haar nu echt te duizelen. Ze kon nauwelijks bevatten wat er aan de hand was.

'Een ogenblik, meneer Eşref,' onderbrak ze hem, 'dit is geen doen zo. Komt u binnen, dan vertelt u alles van het begin af aan.'

De besluiteloosheid die zich even op het donkere gezicht van de kapitein aftekende, werd verdrongen door inschikkelijkheid. Hij keerde zich om naar de bewapende soldaat die bij de jeep een eindje verderop op wacht stond. 'Blijf op je post!' riep hij. 'We vertrekken zo.'

'Tot uw orders, commandant,' riep de soldaat, en sprong in de houding.

Voor ze naar binnen ging, bleef Esra's blik even rusten op de Eufraat, een paar honderd meter achter de soldaat. De rivier, die in de ochtendzon een bijna donkerblauwe kleur kreeg, stroomde kalm door haar duizenden jaren oude bedding.

Toen ze naar binnen ging en het tot haar doordrong hoe rommelig de kamer eruitzag, kreeg ze spijt dat ze de kapitein had binnengevraagd, maar meteen ergerde ze zich aan die gedachte. Er was een sterfgeval dat misschien wel de hele opgraving in gevaar kon brengen, en dan liep zij zich hier druk te maken over de troep. Bovendien was Eşref nog zo gechoqueerd dat hij geen oog had voor de rommel. Ze haalde haar spullen van de stoel bij de tafel.

'Gaat u zitten,' zei ze.

De kapitein liet zich op de stoel neervallen, Esra op die ertegenover. Eşrefs blik was afgedwaald naar de foto's die op tafel lagen, opnames van de gevonden kleitabletten, gemaakt vanuit verschillende hoeken. De kapitein keek zo aandachtig alsof hij van plan was het Akkadisch schrift

op het tablet te lezen. Maar Esra kon nu de moed niet opbrengen om aan zijn nieuwsgierigheid tegemoet te komen. Ze trok de foto's snel naar zich toe.

'Weet u zeker dat hadji Settar vermoord is?'

De kapitein hernam zich. 'Ik ben bang van wel. De getuigenverklaringen en ons onderzoek ter plaatse wijzen uit dat het om een moord gaat.' Terwijl hij dit zei, keek hij Esra schuchter aan. Dat een militair die tijdens de oorlog in deze streken in de voorste linies had gevochten, die aan zo veel gevechten had deelgenomen, die honderden doden had gezien, zo angstig was, verbaasde Esra en het irriteerde haar ook. Want kapitein Eşref was een van de mensen op wie ze het meest kon vertrouwen. Hij had het opgravingsteam van het begin af aan zijn steun verleend, stond altijd voor hun klaar als ze iets nodig hadden. Maar misschien vergiste ze zich wel, en was de kapitein niet bevreesd... Misschien dat deze mysterieuze dood hem enkel een moment in verraging had gebracht, en dat hij daardoor niet wist wat te doen...

'Moet u luisteren, meneer Eşref,' zei ze zo kordaat mogelijk. 'U weet dat dit een zeer belangrijke kwestie is. Als bekend wordt dat hadji Settar van de minaret is geduwd, en vooral als men rondvertelt dat een in het zwart geklede pope dat gedaan heeft...'

'Dat bericht gaat al rond,' zei de kapitein mismoedig. 'Abid, de imam van de moskee, heeft in zijn preek bij het stoffelijk overschot gezegd dat het komt doordat de Zwarte Tombe wordt opgegraven.'

Esra huiverde. Wat haar door het hoofd was geschoten toen ze voor de eerste keer in dit gebied kwam en had gezien dat het heiligengraf op de opgravingsplaats lag, werd nu werkelijkheid.

'Wat een onzin! Hoe kunnen ze zoiets denken?'

De kapitein gaf geen antwoord, maar Esra vermoedde dat naar zijn idee alles goed zou komen als de opgravingen werden stilgelegd, of dat hij die kans tenminste groot achtte. Als hij wilde, kon hij de opgravingen bovendien ook stil laten leggen. Zou hij dat doen?

'U moet de daders vinden,' zei Esra na een kort stilzwijgen. Ze wist dat haar stem harder geklonken had dan nodig was, maar als ze zou zwijgen was ze bang ten prooi te vallen aan dezelfde twijfel die de kapitein in zijn greep hield. 'U moet de daders vinden,' zei ze nog een keer resoluut. 'Als de schuldigen worden gevonden, zal blijken dat de hele zaak niets met onze opgravingen te maken heeft.'

Ze dacht een schittering te zien opvlammen in de doffe ogen van kapitein Eşref. Ze meende te zien dat haar woorden effect begonnen te krijgen, en praatte vol overtuiging verder.

'Dit is maar een klein plaatsje, zo moeilijk kan het niet zijn om de moordenaar op te sporen.'

Eşref wendde zijn blik af. 'Maar als de separatistische organisatie erachter zit, zal het niet zo eenvoudig zijn,' mompelde hij bedrukt.

'De separatisten? Denkt u dan dat hadji Settar door hen is vermoord?'

'Dat is wel zeker. Ik vermoed dat ze deze kant op zijn gevlucht. We hebben de omgeving van het dorp Göven uitgekamd, maar we hebben niemand gevonden. Ik dacht, als we nu toch in de buurt zijn, kan ik u meteen even op de hoogte brengen.'

'Hartelijk dank dat u me dat hebt laten weten,' zei Esra, 'maar dat verhaal over die organisatie lijkt me niet logisch. Waarom zouden zij hadji Settar willen vermoorden?'

'Om onrust te zaaien, chaos te veroorzaken en het vertrouwen in de overheid aan het wankelen te brengen.'

Ook die argumenten konden Esra niet overtuigen. 'Er zijn zo veel problemen die ze kunnen gebruiken om de bevolking op te hitsen, ik geloof niet dat ze daarvoor zo'n moord nodig hebben.'

'U kent de mensen hier helemaal niet. U bent bezig met opgravingen op een plek die voor hun heilig is. Dat geeft onrust in de stad. Iedere gelegenheid die onrust teweeg kan brengen wordt door de separatisten met beide handen aangegrepen. Daarom hebben ze hadji Settar om het leven gebracht.'

'Ik weet het niet, ik heb toch het idee dat er anderen achter zitten.'

Al was hij het niet eens met wat ze zei, de kapitein keek haar aandachtig aan, alsof hij haar probeerde te begrijpen.

'Ik denk dat hadji Settar vermoord is door religieuze fanatiekelingen,' vervolgde Esra. 'U hebt net zelf gezegd dat imam Abid meteen over ons is begonnen. En u weet tenslotte ook dat ik een aantal malen aan de telefoon bedreigd ben.'

'Maar we weten helemaal niet of degenen die u bedreigd hebben wel religieuze fanatiekelingen zijn.'

'Volgens mij wel. Ik ken hun stijl namelijk. Ze konden geen zin zeggen zonder God te noemen. En ondanks al hun dreigementen hebben ze niet één keer gevloekt.' Esra aarzelde. 'Maar helemaal zeker is het natuurlijk niet,' voegde ze eraan toe. 'Alles wordt pas duidelijk als u ze in handen hebt. Dan hebben we geen problemen meer met de bevolking.'

'Toch wel. Gelooft u me maar, zelfs al vinden we de schuldigen, dan nog zullen de mensen het allemaal aan de opgraving wijten. Voor die opgravingen begonnen, was er geen vuiltje aan de lucht, zullen ze zeggen, maar sinds zij er zijn is het gedaan met onze rust.'

'Maar dat is pure onwetendheid,' probeerde ze ertegenin te brengen.

'Dat kan wel zo zijn, maar zo leven ze nu eenmaal,' snoerde de kapitein haar de mond.

'Goed, wat moeten we doen?' vroeg ze gespannen. 'Moeten we de opgravingen dan voortijdig beëindigen?'

‘Ik weet het niet, geloof u me, ik weet het werkelijk niet, mevrouw Esra.’

Die berustende houding van hem, die gelatenheid begon haar te ergeren.

‘Moet u eens luisteren, kapitein,’ zei ze. Ze sprak zijn rang met nadruk uit. ‘U weet misschien niet wat u moet doen, maar ik moet deze opgravingen afmaken. We hebben zeer belangwekkende vondsten gedaan. Ik kan niet zomaar het bijltje erbij neergooien, enkel omdat er een paar mensen zo bijgelovig zijn.’

De twijfel in de donkere ogen van de kapitein had plaatsgemaakt voor misprijzen. ‘Er is iemand dood,’ zei hij veelbetekenend.

‘Dat is precies de reden waarom we de opgravingen niet voortijdig moeten staken,’ bracht Esra ertegenin. ‘Hadji Settar stond aan onze kant. Hij heeft gezegd dat de opgravingen het heiligengraf niet onteren. Misschien is hij daarom vermoord. Als we de opgravingen nu staken, hebben we de nagedachtenis aan hadji Settar al meteen bezoedeld. We moeten doorgaan, zodat zijn moordenaars hun doel niet zullen bereiken.’

Nu hadden haar woorden effect. De woede van de kapitein was gezakt, er tekende zich een vastbeslotener uitdrukking op zijn gezicht af. Toch kon je niet zeggen dat hij zijn nervositeit volledig van zich had afgeschud. Ze zwegen allebei een tijdje, toen wees de kapitein op de foto's.

‘Zijn die opgegraven?’ vroeg hij.

Esra keek nu ook naar de foto's.

‘Ja, dat zijn de eerste tabletten die we gevonden hebben. Die regels zijn ongeveer zevenentwintighonderd jaar geleden opgeschreven.’

De kapitein pakte een van de foto's en begon het kronkelige schrift op de tabletten te bestuderen.

‘Wie hebben dit geschreven?’

‘De Hittieten, of beter gezegd, de laat-Hittieten...’

‘Die laat-Hittieten, zijn dat ook niet degenen naar wie die wijk bij ons, Etiler, is genoemd?’

‘Inderdaad, het eerste grote rijk dat Anatolië heeft gekend. Hoewel ze afstamden van de Indo-Europeanen lijken ze op onze Osmanen. Ook zij trokken van buitenaf Anatolië binnen. Net als de Turkse stammen leefden ze eerst een paar eeuwen samen met de Anatolische bevolking, vermengden zich met hen en stichtten een groot rijk. En dan heb ik het echt over een enorm rijk. In die tijd was het in omvang na het Egyptische rijk het tweede ter wereld.’

‘Dat is inderdaad groot,’ zei de kapitein verbijsterd. ‘Wat voor schrift is dit?’

‘Spijkerschrift. Eigenlijk gebruikten de laat-Hittieten hiërogliefen, maar de secretaris heeft spijkerschrift gebruikt zodat de kleitabletten langer meelingen, en om ervoor te zorgen dat ze in bredere kring gelezen zouden worden heeft hij de teksten in het Akkadisch geschreven. Akkadisch was in die tijd zoiets als het Engels... Een schrijftaal die men in verschillende landen in Mesopotamië en Anatolië kon lezen.’

‘Begrijpt u dan wat ze geschreven hebben?’

‘Jazeker... Timothy Hurley, die Amerikaan die gespecialiseerd is in dode talen, heeft elf tabletten ontcijferd... In feite hebben we hier te maken met een interessante vondst. Ze verschillen nogal van de tabletten die we kennen.’

De kapitein trok zijn dikke maar welgevormde wenkbrauwen op. ‘Hoe bedoelt u?’

‘Op tabletten staan doorgaans testamenten van koningen, religieuze teksten, verdragen tussen landen, maatschappelijke wetten, contracten, legendes. Maar wat hierop staat is een heel ander verhaal.’

‘Een verhaal?’ vroeg de kapitein nieuwsgierig.

‘Ik zeg nu wel verhaal, misschien moet ik het bekentenissen noemen. Liever gezegd, de eerste niet-officiële geschiedenis ter wereld. Deze tabletten zijn niet door een koning gedictteerd.’

‘Wie heeft ze dan wel geschreven?’

‘Iemand die Patasana heette. De hoogste secretaris aan het hof. Bij de Hittieten was dat een heel voorname staatsfunctie. Die mensen kregen een uitstekende opleiding. Ze kenden verschillende talen. Het was hun taak om niet hun eigen gevoelens, gedachten en herinneringen op schrift te stellen, maar de onderwerpen die de koning beschreven wilde hebben. Maar secretaris Patasana deinsde er niet voor terug om zijn eigen herinneringen op te schrijven. Daarom zijn de tabletten zo belangrijk. We zijn van plan om onze ontdekking binnenkort wereldkundig te maken.’

‘Is die echt van zo groot belang?’

‘Ja zeker. Hebt u ooit van het Gilgamesj-epos gehoord?’

‘Dat wel, maar ik heb het niet gelezen.’

‘Het is een van de eerste geschreven legendes van de mensheid. Naar ons idee zijn deze tabletten even belangrijk als dat epos. Wij denken dat we hier het eerste document in handen hebben met de niet-officiële geschiedenis van de mensheid. Op korte termijn houden we een internationale persconferentie. Het Duitse Archeologische Instituut is iedereen al aan het inlichten.’

‘Wat heeft die kerel dan geschreven dat het zo belangrijk is?’

‘Volgens ons beschrijft hij de geschiedenis van de ondergang van de antieke stad. Tegelijk met de geschiedenis van de stad schrijft hij ook

zijn eigen persoonlijke geschiedenis. Het eerste tablet begint met de regel “Een ellendeling was ik, levend in het tijdperk van tirannen.”

De kapitein tuurde nog een tijdje peinzend naar de foto's.

‘Ik moet weer eens gaan,’ zei hij toen. Hij stond op, bleef even staan, keek nog eens naar de foto's op tafel, draaide zich toen om naar Esra en mompelde met een wrang lachje om zijn lippen: ‘Zo, zo, een ellendeling, levend in het tijdperk van tirannen!’

Eerste tablet

Een ellendeling was ik, levend in het tijdperk van tirannen. Een ellendeling van wie de goden een angsthaas maakten. De meest beklagenswaardige, walgelijkste ellendeling. Een achterbakse hofsecretaris die zijn hart voedt met hielentikkerij, zijn hoofd met rancune.

Een voormalig minstreel die geen gedichten prevelt met de magie die hem is ingeblazen door zijn werkelijke meesters, de stormgod van het uitpansel, Tesjup, zijn eega, de zonnegodin Hapat, en onze godin Kupaba, maar in het belang van koningen verdragen schrijft en zo zelfs zijn eigen talent verloochent.

Een huichelachtige protocollenman die praat naar de bevelen van de koning der Hittieten, terwijl hij de nobele haat die zich in zijn lichaam heeft vastgezet, de diepe pijn op de stof van zijn imposante gewaden, verbergt achter een masker van geluk, harder nog dan brons.

De meest eerloze man ter wereld, die in een waardige loyaliteit aan zijn koning de handen voor zijn borst vouwt en verkiest zijn mond te houden, terwijl de vrouw die hij bemint omwille van zijn liefde sterft. De schande van mannen. De vuigste verdorvene, die de verhevenheid te sterven voor zijn liefde versmaadt, en er niet voor terugschrikt zijn toevlucht te zoeken tot de imposante schaduw van zijn eigen waardeloze bestaan, een groeiende schim op de stenen muren van het paleis.

Ik ben Patasana, raadgever van Koning Pisiris, eerste secretaris van het Hittietische hof, gewaardeerd lid van de grote vergadering Panku, de laagste van de hoogstaanden.

Ik ben Patasana, eerste secretaris van het hof, die zwemt tussen de doden, die door de goden is voorbestemd tot in het oneindige te creperen.

Die zielige Patasana ben ik, die met de verdragen, de brieven die hij op schrift stelt over het lot van zijn land beschikt, maar zijn eigen lot zijn wil niet kan oplegen.

Tegen jou die deze tabletten vindt zeg ik: let op. Zorg dat niet ook jij getroffen wordt door de vloek van de goden, die de bloesemtak die mijn leven was heeft veranderd in een dor stuk hout. Dat zij jouw leven niet, zoals het mijne, met de bevelen van een wrede koning veroordelen tot ongeluk.

Ga voordat je deze tabletten leest naar de tempel. Stem de duizend goden van het land der Hittieten gunstig. Neem waardevolle votieven mee voor wie mijn, maar ook jouw meesters zijn: de stormgod van het uitspanseel, Tesjup, zijn eega, de zonnegodin Hapat, en godin Kupaba. Betuig hen je eerbied. Doe dat opdat er na al die duizenden mensen die door mij aan het kruis genageld zijn, die zijn gevild, in het vuur geworpen, verbannen uit hun land, er niet weer iemand is die dit ondergaat. En opdat mijn jarenlange vloek niet leidt tot de ondergang van nog een mens.

Als je dit alles niet doet, kijk dan in geen geval naar de tabletten, betast ze niet, lees ze niet. Adem de mufte lucht niet in van deze ondergrondse stenen ruimte waar ik ze bewaar. Of je nu jong bent met benen sterk als van een veulen, of zo oud dat je amper op je benen kunt staan: maak je uit de voeten zo snel je kunt, blijf uit de buurt. En rep met geen woord over deze tabletten, zelfs niet tegen je meest dierbare, of tegen de vrouw die je 's nachts in je armen sluit. In dat geval vergeven de goden je wellicht, zo ben je misschien verlost van deze rampzalige vloek, die als een donkere muur op deze wijze stad neerstort, op de fonkelende oevers van de Eufraat.

O lezer, wiens verschijning mijn ogen, wiens stem mijn oren, wiens naam mijn geheugen onbekend is. Ik weet het, wanneer jij deze ruimte onder het paleis betreedt, mijn schuilplaats waar ik deze tabletten verberg, ben ik al lang naar het rijk der doden vertrokken. Ik weet dat ook na mijn dood de goden mij geen vergiffenis schenken. Zij zullen de vloek die mijn hart verzengt tot in het oneindige mijn gezel maken. Het zij zo, ik smeed hen niet om vergiffenis. Ik heb dit verdiend. Mijn enige wens is dat degenen na mij vernemen wat mij overkwam. Om die reden schrijf ik deze tabletten. Ik heb ze hard gebakken in het vuur, opdat ze bestand zijn tegen de tand des tijds, die sneller knaagt dan een hongerige muis. Ik heb ze in rijen opgetast op de planken die ik in dit vertrek onder het paleis heb laten maken. Deze tabletten zijn voor jou. Deze tabletten zijn voor wie ze leest.

Wantrouw wat je wilt maar wees van één ding zeker: op deze kleittabletten staat geen leugen. Mijn angst en mijn moed, mijn goedheid en mijn slechtheid, mijn vertrouwen en wantrouwen, mijn tederheid en mijn wreedheid, mijn zelfzucht en mijn altruïsme heb ik naar waarheid beschreven. Mijn woorden heb ik daarna gewogen met mijn verstand. Wat saai, wat vals, wat overdreven was heb ik verwijderd. Ik wilde dat

wie mijn bekentenissen, dit grote testament ter hand neemt, zich niet verveelt, maar mijn teksten nieuwsgierig, gekweld, woedend in één adem uitleest als was dit het epos van de god Telipinu. Maar zelfs als ik me niet goed heb kunnen uitdrukken, wees er dan van verzekerd dat geen woord in mijn zinnen de waarheid geweld aandoet. Mijn onware woorden zijn de woorden die ik in de muur van de Waterpoort heb gegrift om koning Pisiris te prijzen, de woorden waarmee ik heb mijn brieven heb bekleed om de Phrygische koning Midas te misleiden, de woorden die ik aaneengeregen heb om de Urtische koning Rusa in verwarring te brengen, de woorden die ik heb gebezigd om de Assyrische koning Sargon te provoceren. Overdreven, opgesmukte, leugenachtige woorden heb ik gebruikt om de vorsten die groeien van trots bij iedere vleierij, van wie de namen groter zijn dan zijzelf, tegen elkaar op te zetten. Geen van die leugenachtige woorden staat op de tabletten die jij zult lezen.

O vreemdeling, deelgenoot van mijn geheimen. Ben je edel, ben je vroom, ben je goedhartig of ben je wreed, ben je slim of ben je een sukkel die nergens voor deugt, ik weet het niet. Ik hoop dat je een goed mens bent. Ik hoop dat je hart vol is van liefde en moed. Ik hoop dat je slim genoeg bent om te begrijpen wat je leest, om een les te trekken uit wat je begrepen hebt. En ik hoop dat je wat je gelezen hebt aan anderen vertelt, die het weer aan anderen zeggen. Ik hoop dat mijn duistere lot van mond tot mond gaat, vertaald wordt in alle talen die aan de oever van de Eufraat gesproken worden, dat mijn lot op kleitabletten wordt vastgelegd, wordt doorverteld van oud op jong, en dat kinderen met deze legende opgroeien. Zo worden mensen wellicht verstandig en zien wellicht van wreedheid af, zo vallen er wellicht minder doden, zo wordt het leed wellicht verminderd.

Oorspronkelijke titel: Ahmet Ümit, *Patasana*. Istanbul: Om Yayinevi, 2001 (7de druk; 1ste druk: 2001). pp. 9-22.

Vertaald uit het Turks door Hanneke van der Heijden, september 2005.

Birinci bölüm

Önce ışığı gördü. Ovaya ansızın çöken karanlığın içinde bir ateşböceği gibi parıldayıp duruyordu. Antik kentin taş duvarına yaslanmış, seçebildiği tek görüntü olan bu ateşböceğini izliyordu. Yorgundu, tek başınaydı ama tuhaftır arkadaşlarının nerede olduğunu merak etmiyordu. İnce bir rüzgâr zakkumların baygın kokularını taşıyordu bir yerlerden. Teninde gezinen rüzgârı daha çok hissetmek için gözlerini kapadı. Gözlerini kapayınca esinti aniden kesildi. Uzaktan uzağa bir uğultu duydu, merakla gözlerini açtı. Ateşböceğinin çoğalmaya başladığını gördü; iki, beş, sekiz... Sayıları o kadar hızlı artıyordu ki, sayamaz oldu. Ateşböceklerinin sayısı arttıkça karanlık daha da koyulaşıyordu. Karanlık koyulaştıkça uğultu da yaklaşıyordu. Sırtını duvardan kopararak, dikkat kesildi. Evet, yanılmamıştı, sesler ateşböceklerinden geliyordu. Gözleri, çoğalarak yaklaşan ışık kalabalığında, kulağı dalga dalga yükselen uğultuda, sabırla bekledi. Sesleri şimdi daha iyi duyabiliyordu. Hâlâ ne söylendiğini anlayamasa da aşına olduğu bir ezgi çalınır gibi oldu kulağına. Çok eski, çok bildik bir nakarat: “Allahüekber, Allahüekber...”

Birden ateşböcekleri yok oldu. Karanlığın içinde ellerinde meşalelerle insanlar belirdi. Meşalelerin ışığında adamların gökyüzüne uzanmış yumruklarını, karanlıkta dalgalanan yeşil bayraklarını gördü. Bütün bedeninin korkuyla gerildiğini hissetti. Panikle yerek geriledi. Ancak antik kentin yıkık surları onu durdurdu. Kalabalık ağır ama kararlı adımlarla yaklaşıyordu: “Allahüekber, Allahüekber...”

Bütün kasaba halkı karşısındaydı. Sanki tek bir insanmış gibi gözlerini üzerine dikmiş onu izliyorlardı. Gölgeler içinde kıpırdayan ışık, tanıdığı bu insanların yüzüne tuhaf bir maske geçiriyor,

bu görüntü aklını başından alıyordu. Yüreği göğüs kafesini yırtıp çıkacakmış gibi, delice çarpıyordu. “Allahüekber, Allahüekber...”

“Kaçmam gerek” diye düşünüyor ama kaçamıyor, yapışıp kaldığı antik duvarda, gözlerini yaklaşan kalabalığa dikmiş, öylece duruyordu. Kalabalık öfkelenmeden, en küçük bir taşkınlık belirtisi göstermeden, adım adım yaklaşırken hep bir ağızdan haykırıyordu: “Allahüekber, Allahüekber...”

“Artık beni hiçbir şey kurtaramaz” diye düşündü dehşete kapılarak. Her an başına bir taş ya da bir yumruk inebilirdi. Başını elleriyle korumaya çalışarak, bedenine incek ilk darbeyi korkuyla beklemeye başladı. Ancak darbe yerine bir ses geldi. Uzaktan, tekbiri bastırarak kadar güçlü bir ses. Başını kaldırdı, gözlerini kalabalığın arkasındaki karanlığa dikerek sesi anlamaya çalıştı. İki sözcüğü tekrarlıyordu sesin sahibi, çok iyi tanıdığı iki sözcüğü. Sözcükleri duyuyor, tanıdığını biliyor ama yorumlamıyordu. Büyülenmiş gibi, sesi dinleyip duruyordu. Bereket sesin sahibi inatçıydı. Kararlılıkla aynı sözcükleri tekrarlıyordu. Sonunda sözcükleri anlamayı başardı:

“Esra Hanım... Esra Hanım...”

Sözcükleri anlayınca odanın içi aydınlandı. Pencereden süzülen ışık, daha iki ay önce koridorlarını köy çocuklarının doldurduğu bu ilkokulun küçük odasındaki eşyalara kendi görünümelerini yeniden kazandırmaya başladı. Hızla doğruldu yataкта. Odanın kapısına çılgınca vuruluyor, o ses durmadan adını yineliyordu:

“Esra Hanım... Esra Hanım...”

Neye uğradığını bilemeden, aceleyle kalktı yataktan. Hiçbir şey düşünmeden kapıya doğru atıldı. Odanın ortasına gelince, durdu. Sakin olmaya çalıştı. İşte o anda üzerinde bir tişörtten başka bir şey olmadığını fark etti. Kapıdakine:

“Bir dakika, geliyorum” diye seslendi. Sesinde hâlâ gördüğü düşün heyecanı vardı. Yatağın başucundaki iskemleye bıraktığı keten pantolona yöneldi. Kapıdaki duymuş olmalıydı ki, bir daha bağırmadı. Pantolonu giyerken sesin sahibini tanıdığını düşündü, ama uyku serseni olduğu için kim olduğunu çıkaramıyordu. Kapıyı açıp, ürkek, kara gözlerini seçinceye kadar da bu sesin Yüzbaşı Eşref’e ait olduğunu anlayamadı.

Kapının bir adım gerisinde duruyordu Yüzbaşı Eşref. Onu görünce Esra’nın dudakları kendiliğinden gülümsemeye başladı. Üniformaları oldu olası sevmezdi ama bu kaba, hakî kumaş Eşref’in üzerinde sanki işlevini yitiriyor, doğal bir giysi gibi görünüyordu gözüne. İstanbul’da kolejde okuduğu günler geldi aklına.

Askerî okulların öğrencileriyle çıkan kızları, “Salaklar, üniformaların havasına kapılıyorlar” diye küçümsediği günler. Şimdi o kızların düzeyine düşmüş olmak utandırmıyordu onu, hatta kazılarda bu tür ilişkilere girmenin çalışma verimini düşürdüğüne inanasına karşın bu uzun boylu, sert görünümlü, utangaç Yüzbaşıyla ilgilenmeyi sürdürüyordu.

Şaşkınlığını atlatan Esra, nasıl görüldüğünü düşündü kaygıyla. Aynaya bakmadan, saçını başını düzeltmeden dikilmişti adamın karşısına. Sabahları genellikle yüzü şiş, gözleri kan çanağına dönmüş olurdu. Ama bu sabah, böyle düşünerek kendine haksızlık ediyordu. Alnına dökülen dağınık saçları yüzüne masum bir ifade veriyor, uyku mahmurluğuyla baygınlaşan iri ela gözleri tatlı tatlı ışıldıyordu.

İlk bakışta kendini ele vermeyen, ağır ağır keşfedilen bir güzelliği vardı Esra'nın; otuzlu yaşlarını sürmeye başlamasına karşın henüz kırışıklıkların görünmeyi göze alamadığı minyon bir yüz, kumral kaşların altından bakan iri bal rengi gözler, küçük burnuyla narin çenesinin arasına sağa doğru biraz çarpık olarak yerleşmiş ne kalın ne ince, öpüşmek kadar konuşmayı da bilen dudaklar. Konuşurken ağızındaki çarpıklık daha da belirginleşirdi ama bu kusur ciddi yüzüne, çocuksu bir anlam katar, onu daha sevimli hale getirirdi. Bunun farkında değildi Esra. Kendisini pek güzel bulmazdı.

Kapının önünde ezik bir gülümseyişle dikilen Yüzbaşı Eşref, Esra'yı selamladıktan sonra:

“Kusura bakmayın, sizi de uyandırdık” diyebilirdi. “Cep telefonunuza ulaşmaya çalıştım, kapalıydı.”

“Geceleri kapatıyorum” dedi genç kadın. “Erken uyandırmanız önemli değil, zaten bu saatlerde kalkıyorduk.” Sözlerini bitirirken Eşref'in yüzündeki tedirginliği fark etti. “Ne bu haliniz, ne oldu?”

Soru, Eşref'in huzursuzca kıpırdanan gözbebeklerini daha da hareketlendirmişti. Genç kadının yüzüne bakmamaya çalışıyordu. Sonunda kötü haber dökülüyordu dudaklarından:

“Hacı Settar öldü.”

Esra şiddetli bir darbe yemiş gibi sarsıldı. Hacı Settar'ın ak sakallı, güleç yüzü, ona binlerce yıl önce yaşamış Aramlı bir din adamı görünümünü kazandıran başından eksik etmediği ponponlu başlığı canlandı gözlerinin önünde.

“Öldü mü?”

Aslında Yüzbaşı'nın söylediklerini çok iyi duymuştu, ama emin olmak istiyordu.

“Evet, bu sabah öldü.”

Haberi vermiş olması Yüzbaşı'yı rahatlatmamıştı. Sesinde bir felaket haberinin çöküntüsünden daha fazlası vardı; uğursuz bir kehanetin gerçekleşmeye başladığını sezdirenen tekinsiz bir tını:

“Minareden düşmüş. Her cuma yaptığı gibi bu sabah da ezan okumak için minareye çıkmış...”

Minareden mi düşmüş? Demek bir kaza! Kederinin hafiflediğini hissetti Esra.

“O yaşta minareye çıkmamalıydı” diye mırıldandı.

Yüzbaşı sanki ne düşündüğünü anlamışçasına, başını üzüntüyle salladı:

“Olayın kaza olduğunu sanmıyoruz. Onu minareden atmışlar.”

“Emin misiniz?” diye sordu genç kadın. Sesindeki kaygı hissedilmeyecek gibi değildi.

“Şerefenin duvarları oldukça yüksek, kendini kaybederek düşmesi imkânsız. Hacı Settar'ı, biri minareden atmış...”

“Ama bu sadece bir varsayım” diye itiraz edecek oldu.

“Keşke öyle olsaydı” dedi Yüzbaşı özür dilercesine. “Sabah namazına gidenler, camiden kaçan siyahlar giyinmiş bir keşiş görmüşler...”

Minareden atılan Hacı Settar, kaçan siyahlar giymiş keşiş... Kafası iyice karışmaya başlamıştı. Neler olduğunu anlamakta güçlük çekiyordu.

“Bir dakika Eşref Bey” diyerek sözünü kesti, “böyle olmayacak. İçeri gelin de, her şeyi en başından konuşalım.”

Yüzbaşı'nın esmer yüzünde bir anlığa beliren kararsızlık, yerini uysal bir ifadeye bırakmıştı. Az ileride cipinin başında bekleyen eli silahlı ere döndü.

“Bir yere ayrılma!” diye seslendi. “Hemen gideceğiz.”

“Emredersiniz komutanım” diye gürlledi esas duruşa geçen asker.

İçeri girmeden önce Esra'nın gözleri erin birkaç yüz metre gerisindeki Fırat'a takıldı. Sabah güneşinin altında laciverde yakın bir maviliğe bürünen nehir binlerce yıllık mecrasında sessizce akmayı sürdürüyordu.

İçeri girip odanın dağınıklığını fark edince Yüzbaşı'yı çağırdığına pişman oldu ama sonra böyle düşündüğü için kendine kızdı. Ortalıkta belki de bütün kazıyı tehlikeye sokacak bir ölüm olayı varken tutmuş odanın dağınıklığını düşünüyordu. Hâlâ olayın şokunu üzerinden atamamış olan Eşref'in de zaten dağınıklıkla ilgilenecek hali yoktu. Masanın yanındaki iskemleyi boşaltarak, “Otursanıza” dedi.

Yüzbaşı iskemleye çöktü, Esra da karşısındakine. Eşref'in ba-

kışları masanın üzerindeki fotoğraflara kaymıştı. Bunlar, bulunan kil tabletlerin değişik açılardan çekilmiş fotoğraflarıydı. Yüzbaşı tabletin üzerindeki Akkadca yazıyı okuyacakmış gibi ilgiyle bakıyordu. Ama Esra'nın şu anda onun merakını giderecek hali yoktu. Fotoğrafları hızla önüne çekti:

“Hacı Settar'ın öldürüldüğünden emin misiniz?”

“Korkarım öyle” dedi Yüzbaşı toparlanarak, “görgü tanıklarının söyledikleri, olay yerinde yaptığımız araştırmalar olayın cinayet olduğunu gösteriyor.” Bunları anlatırken ürkek bakışlarını Esra'nın yüzüne dikmişti. Bölgede süren savaşın ön saflarında yer almış, onlarca çatışmaya katılmış, yüzlerce ölü görmüş bir asker bu ürkmüş tavrı Esra'yı hem şaşırtıyor, hem de moralini bozuyordu. Çünkü güvenebileceği insanların başında Yüzbaşı Eşref geliyordu. Başından beri kazı ekibine destek olmuş, gereksinim duyduklarında hemen yardımlarına koşmuştu. Ama belki de yanılıyordu. Belki de Yüzbaşı korkmuyordu... Sadece bu gizemli ölüm bir an için kafasını karıştırmış, ne yapacağını bilemez hale getirmişti onu...

“Bakın Eşref Bey” dedi olabildiğince güçlü görünmeye çalışarak. “Biliyorsunuz bu konu çok önemli. Hacı Settar'ın minarenden atıldığı haberi, hele de bunu siyahlar giymiş bir keşişin yaptığı yaşırsa...”

“Yayılmaya başladı zaten” dedi Yüzbaşı umutsuz bir sesle. “Caminin imamı Abid, ‘Kara Kabir’i kazdılar böyle oldu’ diye vaaz vermiş ölünün başında.”

Esra ürperdiğini hissetti. Bu yöreye gelip, kazı bölgesinde ilk kez o yatırı gördüğünde aklına gelenler, şimdi başına geliyordu.

“Çok saçma! Nasıl böyle bir şey düşünebiliyorlar?”

Yüzbaşı yanıt vermedi ama Esra onun “Kazı durursa işler yoluna girer” diye düşündüğünü, en azından bu olasılığa sıcak baktığını sanıyordu. Üstelik isterse kazıyı durdurabilirdi de. Bunu yapacak mıydı?

“Suçluları bulmalısınız” dedi Esra kısa bir suskunluk anından sonra. Sesinin gerektiğinden daha yüksek çıktığını biliyordu ama susarsa Yüzbaşı'yı ele geçiren kararsızlığın kendisini de pençesine almasından çekiniyordu. “Suçluları bulmalısınız” diye tekrarladı kararlılıkla. “Suçlular bulunursa, bu işin bizim kazıyla ilgisi olmadığı ortaya çıkar.”

Yüzbaşı Eşref'in ölgün gözbebeklerinde bir parıltı görür gibi oldu. Onu etkilemeye başladığını düşünerek inançla sürdürdü sözlerini:

“Burası küçük bir yer, katili bulmak o kadar zor olmasa gerek.”
Bakışlarını kaçırın Eşref:

“Arkasında bölücü örgüt varsa, o kadar kolay olmayacak” diye mırıldandı sıkıntıyla.

“Bölücüler mi? Yani sizce Hacı Settar’ı onlar mı öldürdü?”

“Kesinlikle evet. Bu taraflara kaçtıklarını tahmin ediyorum. Güven köyü yakınlarında arazi taraması yaptık ama kimseyi bulamadık. Buraya kadar gelmişken size uğrayıp haber vereyim dedim.”

“Haber verdiğiniz için teşekkür ederim” dedi Esra, “ama şu örgüt meselesi bana pek akla yakın gelmiyor. Hacı Settar’ı neden öldürsünler ki?”

“Huzursuzluk çıkarmak, anarşi yaratmak, devlete olan güveni sarsmak için.”

Bu gerekçeler de Esra’yı ikna edememişti.

“Halkı kıskırtmak için kullanılacak o kadar çok sorun var ki, böyle bir cinayete gerek duyacaklarını sanmıyorum.”

“Bu yörenin insanlarını hiç tanıyorsunuz. Siz onların kutsal saydıkları yeri kazıyorsunuz. Bu da kasabada huzursuzluğa yol açtı. Bölücüler, huzursuzluğa yol açacak her olayı kullanmaktan çekinmezler. Hacı Settar’ı bu yüzden öldürdüler.”

“Emin değilim, bu işin arkasında başkaları var gibi geliyor bana.”

Söylenenlere katılmasa da Yüzbaşı anlamaya çalışır gibi dikkatle baktı genç kadına.

“Ben Hacı Settar’ı dinci fanatiklerin öldürdüğünü düşünüyorum” diye sürdürdü konuşmasını Esra. “Siz söylediniz, Abid Hoca hemen başlamış hakkımızda konuşmaya. Sonra tehdit telefonları aldığımı biliyorsunuz.”

“Sizi tehdit edenlerin dinciler olduğunu bilmiyoruz ki.”

“Bence onlardı. Üsluplarından tanıdım onları. Her cümlede Allah sözcüğünü kullanıyorlardı. Ve onca tehde karşın hiç küfretmiyorlardı.”

Esra duraksadı. “Yine de kesin bir şey söylenemez tabii” diye ekledi. “Ancak onları yakalarsanız her şey açığa çıkar. Halkla bizim aramızda da sorun kalmaz.”

“Kalır. İnanın bana katilleri bulsak bile kasabahlılar yine de kazıyı suçlayacaklar. ‘Kazı yapılmadan önce her şey yolundaydı. Bunlar geldi ağzımızın tadı kaçtı’ diyecekler.”

“Ama bu cehalet” diye itiraz edecek oldu.

“Cehalet mehalet, bu insanlar böyle yaşıyorlar” diye lafını sürdürdü Yüzbaşı.

“Peki ne yapacağız?” diye sordu gergin bir sesle. “Kazıyı yarıda mı bırakacağız?”

“Bilmiyorum, inanın bilmiyorum Esra Hanım.”

Onun bu sinmiş hali, boyun eğmiş tavrı sinirine dokunmaya başlamıştı.

“Bakın Yüzbaşı” dedi. “Yüzbaşı” lafını üzerine basa basa söylemişti. “Siz ne yapacağınızı bilmeyebilirsiniz ama ben bu kazıyı sonuna kadar sürdürmek zorundayım. Çok önemli bulgular elde ettik. Birtakım insanların batıl inançları yüzünden işi yarıda bırakmam.”

Yüzbaşı’nın koyu renkli gözlerindeki kararsızlık yerini kınayan bir ifadeye bırakmıştı.

“Bir insan öldü” dedi manidar bir ses tonuyla.

“İşte bu yüzden kazıyı yarıda bırakmamalıyız” diye atıldı Esra. “Hacı Settar bizim tarafımızdaydı. Kazı yapmanın yatıra saygısızlık olmadığını söylüyordu. Belki de bu yüzden öldürüldü. Kazıyı yarıda bırakırsak en başta Hacı Settar’ın anısına saygısızlık etmiş oluruz. Katillerinin amacına ulaşmaması için işi sürdürmeliyiz.”

Konuşması bu defa işe yaramıştı. Yüzbaşı’nın öfkesi yumuşadı, yüzünde daha kararlı bir ifade belirdi. Ama tedirginliğini üstünden tümüyle attığı da söylenemezdi. Bir süre ikisi de hiç konuşmadan oturdular, sonra Yüzbaşı fotoğrafları göstererek:

“Kazıdan çıkanlar mı?” diye sordu.

Esra da fotoğraflara bakmaya başlamıştı:

“Evet, bulduğumuz ilk tabletler. Yaklaşık iki bin yedi yüz yıl önce yazılmış.”

Yüzbaşı fotoğraflardan birini alıp tabletlerin üzerindeki kargacık burgacık yazıyı incelemeye başladı:

“Kimler yazmış bunu?”

“Hititler, daha doğrusu Geç Hititler...”

“Bu Geç Hititler, bizim Etiler adını verdiğimiz uygarlık değil mi?”

“Evet, Anadolu’da kurulan ilk büyük imparatorluk. Hint-Avrupa soyundan olmalarına karşın bizim Osmanlılara benziyorlar. Onlar gibi Anadolu’ya dışarıdan geliyorlar. Tıpkı Türk boyları gibi birkaç yüzyıl kadar Anadolu halkıyla birlikte yaşadıktan sonra onlarla kaynaşarak büyük bir imparatorluk kuruyorlar. Büyük dediysem gerçekten büyük. O tarihte Mısırlılardan sonra yeryüzünün ikinci büyük imparatorluğu.”

“Gerçekten de büyük imparatorlukmuş” dedi Yüzbaşı hayretle. “Ne yazısı bunlar?”

“Çivi yazısı. Aslında Geç Hititler, hiyeroglif kullanıyor. Daha dayanıklı olması için yazman, çivi yazısı kullanmış, üstelik tabletlerin daha geniş kesimlere ulaşması için Akkad dilinde yazmış. Akkadca, o zamanların İngilizce’si gibi bir dil... Mezopotamya’da, Anadolu’da farklı ülkelerin anlaştığı yazı dili.”

“Ne yazdıklarını anlayabiliyor musunuz bari?”

“Anlıyoruz tabii... Timothy Hurley, şu bizim ölü diller uzmanı Amerikalı on bir tableti çözdü... Aslına bakarsanız ilginç bir bulguyla karşı karşıyayız. Bunlar alıştığımız tabletlere pek benzemiyor.”

Yüzbaşı’nın kalın ama biçimli kaşları hafifçe çatıldı:

“Nasil yani?”

“Tabletler kral vasiyetlerini, dinsel metinleri, ülkeler arasındaki antlaşmaları, toplumsal yasaları, sözleşmeleri, destanları konu edinir. Bunlarda çok farklı bir öykü anlatılıyor.”

“Öykü mü?” diye merakla sordu Yüzbaşı.

“Öykü lafı öylesine çıktı ağızımdan, belki de itiraflar demeliyim. Daha doğrusu yeryüzünün ilk resmî olmayan tarihi. Bu tabletler bir kral tarafından yazdırılmamış.”

“Peki kim yazmış?”

“Patasana adında biri. Saray’ın başyazmanıymış. Hititlerde başyazmanlık çok önemli bir devlet görevidir. Bu adamlar çok iyi yetiştirilirler. Birkaç dil bilirler. Kendi duygularını, düşüncelerini, anılarını değil, kralın yazmasını istediği konuları kaleme almakla görevlidirler. Ama Yazman Patasana kendi anılarını kaleme almaktan çekinmemiş. Bu yüzden tabletler çok önemli. Yakın zamanda bu keşfimizi tüm dünyaya açıklamayı düşünüyoruz.”

“Gerçekten de o kadar önemli mi?”

“Çok önemli. Gılgamış destanını duyduunuz mu?”

“Duymuştum ama okumadım.”

“İnsanlığın ilk yazılı destanlarından biridir. İşte bu tabletlerin de onun kadar önemli olduğunu düşünüyoruz. İnsanlığın resmî olmayan tarihinin ilk belgesiyle karşı karşıya olduğumuzu sanıyoruz. Önümüzdeki günlerde uluslararası bir basın toplantısı yapacağız. Alman Arkeoloji Enstitüsü tanıtım çalışmalarına başladı bile.”

“Peki ne yazmış adam, bu kadar önemli olacak?”

“Antik kentin yok oluş tarihini anlattığını sanıyoruz. Kentin tarihiyle birlikte, kendi kişisel tarihini de anlatıyor. ‘Ben zalimler çağında yaşayan bir alçaktım’ diye başlıyor ilk tablet.”

Yüzbaşı düşünceli düşünceli bir süre daha fotoğraflara baktık-

tan sonra “Ben artık gitmeliyim” diyerek sandalyesinden kalktı. Ayağa kalkınca bir an durdu, yeniden masanın üstündeki fotoğraflara baktı, sonra Esra’ya dönerek dudaklarında acı bir gülümsemeyle mırıldandı:

“Demek, ‘Ben zalimler çağında yaşayan bir alçaktım’ diyor ha!”

Birinci tablet

Ben zalimler çağında yaşayan bir alçaktım. Tanrıların korkak haline getirdiği bir alçak. Alçakların en acınacak olanı, en tiksinti vereni. Yüreğini dalkavukluk, aklını düşmanlıkla besleyen sinisi bir saray yazmanı.

Gerçek efendileri olan Gökyüzünün Fırtına Tanrısı Teşup ile karısı Güneş Tanrıçası Hepat’ın ve Tanrıçamız Kupaba’nın soluğuna üfledikleri büyüyle şiirler mırıldanacağı yerde, kralların çıkarları için antlaşmalar yazarak kendi yeteneğine bile ihanet etmekten çekinmeyen sabık bir ozan.

Bedenine sinmiş soylu nefretini, görkemli giysilerin yüzündeki derin acıyı, tunçtan daha katı bir mutluluk maskesinin ardına gizleyerek Hatti kralının emrine koşan ikiyüzlü bir tören adamı.

Sevdiği kadın, aşkı uğruna ölürken, kralına bağlılığın vakarıyla ellerini göğsünde kavuşturarak sessiz kalmayı seçen, yeryüzünün en onursuz erkeği. Erkeklerin yüz karası. Aşkı için ölmenin yüceliği yerine, sarayın taş duvarlarında büyüyen kendi değersiz varlığının görkemli gölgesine sığınmaktan çekinmeyen sefihlerin en rezili.

Ben Kral Pisiris’in danışmanı, Hitit sarayının başyazmanı, büyük meclis Panku’nun değerli üyesi, ben soyluların en soysuzu Patasana.

Ben ölümler içinde yüzen, ben, tanrılar tarafından alınma “Sonsuza kadar acılar içinde kıvrılacaktır” yazılan saray başyazmanı Patasana.

Yazdığı antlaşmalarla, mektuplarla ülkesinin yazgısını değiştiren ama kendi yazgısına söz geçiremeyen zavallı Patasana.

Sana, bu tabletleri bulacak olana, derim ki:

Dikkat et. Benim yaşamımı çiçekli bir ağaçtan kuru bir dala çe-

viren tanrıların laneti senin de üzerine düşmesin. Onlar, senin yaşamını da benimki gibi zalim bir kralın buyruklarıyla mutsuzluğa mahkûm etmesin.

Bu tabletleri okumadan önce tapınağa git. Hatti ülkesinin bin tanrısının gönlünü al. Benim de, senin de efendimiz olan Gökyüzünün Fırtına Tanrısı Teşup'a, karısı Güneş Tanrıçası Hepat'a ve Tanrıça Kupaba'ya değerli adaklar götür, onlara saygını sun. Sun ki benim yüzümden çarmıha gerilen, derisi yüzülen, ateşe atılan, yurdundan sürülen binlerce insana bir yenisi daha eklenmesin. Ve benim yıllardır süren lanetim bir insanın daha mahvolmasına yol açmasın.

Eğer bunları yapmayacaksan, sakın tabletlere bakma, dokunma, okuma. Onları sakladığım bu taştan yeraltı odasının küflü havasını soluma. İster bir tay kadar güçlü bacaklara sahip genç biri ol, ister ayakta güçlükte duran yaşlı biri. Bütün gücünle koş, uzaklaş burdan. En yakının bile olsa, gece koynuna aldığın kadının bile olsa kimseye söz etme bu tabletlerden. Belki tanrılar böylece bağışlar seni, belki böylece kurtulursun bu bilge kente, Fırat'ın ışıltılı kıyılarına karanlık bir duvar gibi çöken bu uğursuz lanetten.

Ey görüntüsü gözlerime, sesi kulağıma, adı belleğime yabancı olan kişi. Biliyorum, sen sarayın altındaki bu odaya, bu tabletleri gizlediğim sığınmağım girdiğinde ben çoktan ölümler ülkesine göçmüş olacağım. Biliyorum, öldükten sonra da tanrılar beni bağışlamayacak. Yüreğimi yakıp kavuran bu laneti sonsuza kadar bana yoldaş kılacaklar. Kılınsınlar, ben de bağışlanmayı dilemiyorum zaten. Ben bunları hak ettim. Tek isteğim benden sonra gelenlerin yaşadıklarını öğrenmeleri. Tabletleri bu yüzden yazdım. Zamanın, aç bir fareninkinden daha kemirici dişlerine dayansınlar diye onları ateşte pişirdim, sertleştirdim.

Sarayın altındaki bu odada yaptırdığım raflara sırayla yerleştirdim. Bu tabletler senin içindir. Bu tabletler okuyan içindir.

Her şeyden kuşku duyabilirsin ama şundan emin ol ki, bu kil tabletlerde yalan yoktur. Korkumu ve cesaretimi, iyiliğimi ve kötülüğümü, güvenimi ve kuşkumu, şefkatimi ve zalimliğimi, bencilliğimi ve fedakârlığımı olduğu gibi sözcüklere döktüm. Sonra bu sözcükleri aklımla tarttum. Yavan olanları, sahte olanları, abartılı olanları çıkardım. İstedim ki benim itiraflarımı, benim bu büyük vasiyetimi eline alan kişi sıkılmasın, Tanrı Telipinu efsanesini okur gibi merakla, acıyla, öfkeyle bir solukta bitirsin. Ama meramımı iyi anlatamamış olsam bile şundan emin ol ki, yazdıklarım

arasında gerçeđi yansıtmayan bir tek sözcük yoktur. Gerçek olmayan sözcüklerimi Su Kapısı'ndaki duvara Kral Pisiris'i övmek için kazıdım, Frigya Kralı Midas'ı kandırmak için mektuplara döşedim, Urartu Kralı Rusa'nın kafasını karıştırmak için sıraladım, Asur Kralı Sargon'u kışkırtmak için harcadım. Abartılı, süslü, yalan sözcükleri, pohpohlandıkça koltukları kabaran, adları büyük, kendileri küçük kralları birbirine düşürmek için kullandım. Senin okuyacağın tabletlere o yalan sözcüklerden bir tanesi bile girmediştir.

Ey sırlarımın ortađı olacak yabancı. Soylu musun, dindar mısın, iyi yürekli misin; yoksa zalim misin, akıllı mısın; yoksa işe yaramaz bir aptal mısın, bilmiyorum. Umarım iyi bir insansındır. Umarım yüređin sevgi ve cesaret doludur. Umarım okuduklarını anlayacak, anladıklarından ders çıkaracak kadar akıllıdır. Ve umarım okuduklarını başkalarına anlatırsın, onlar da ötekilere. Umarım benim kara yazgım kulaktan kulađa fısıldanır, Fırat kıyısında konuşulan bütün dillere çevrilir, tabletlere yazılır, yaşlılardan gençlere aktarılır, çocuklar bu efsaneyle büyür. Belki böylece insanlar akıllanır, belki zalimlikten vazgeçerler, belki böylece daha az ölüm olur, belki daha az acı çekilir.